

## Hrvatski mirovinski sustav i gospodarska kriza

mr. sc. Marijana Bađun

**Hrvatski mirovinski sustav sve više pobuđuje zabrinutost, kako kod građana, tako i kod nadležnih za njegovu sudbinu. Temeljem podataka iz novih publikacija HZMO-a pokazat ćemo da su postojeći problemi u mirovinskom sustavu tijekom gospodarske krize postali još izraženiji.<sup>1</sup>**

**Rashodi i prihodi.** Počnimo od rashoda za mirovinski sustav. Prošle je godine udio rashoda za mirovine i mirovinska primanja u BDP-u porastao na 10,33%, dok je 2008. bio 9,58%. To je posljedica pada BDP-a, ali i porasta rashoda za mirovine. Naime, 2009. rashodi za mirovine i mirovinska primanja povećali su se za 1,6 mlrd. kuna: s 32,8 mlrd. u 2008. na 34,4 mlrd. u 2009. Istovremeno su se smanjili prihodi od doprinosa za 316 mil. kuna pa je jaz između prihoda od doprinosa i rashoda za mirovine i mirovinska primanja 2009. iznosio 14,6 mlrd. kuna. To je 16% više u odnosu na 2008. kad je razlika iznosila 12,6 mlrd. kuna. Samim time u 2009. povećao se iznos izravnih proračunskih rashoda za mirovine i mirovinska primanja za 2 mlrd. kuna: s 13,2 mlrd. kuna u 2008. na 15,2 mlrd. kuna u 2009. Prihodi iz proračuna činili su 44% ukupnih prihoda HZMO-a, a prihodi od doprinosa 56%.<sup>2</sup>

**Korisnici mirovina i osiguranici.** Pogledajmo što se događalo s brojem korisnika mirovina i osiguranika u sustavu međugeneracijske solidarnosti. U prvoj polovici 2010. omjer osiguranika i korisnika mirovina iznosio je samo 1,28, što je najniži zabilježeni omjer u Hrvatskoj od 1990. kad je iznosio 3 osiguranika na jednog korisnika mirovine. Tijekom gospodarske krize porastao je broj umirovljenika, a smanjio se broj osiguranika. Podaci su u tablici 1.

---

<sup>1</sup> Tekst se temelji na novim publikacijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO): "Statističke informacije" br. 2/2010 [<http://www.mirovinsko.hr/default.asp?ID=2447>] i "Izvješće o radu i poslovanju HZMO-a za 2009" [<http://www.mirovinsko.hr/default.asp?ID=2424>].

<sup>2</sup> Prihodima iz proračuna isplaćuju se tzv. povlaštene mirovine, obvezno osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje, dodatak od 100 kn i 6% mirovine isplaćene za lipanj 1998. te obveze prema Zakonu o povećanju mirovina radi otklanjanja razlika u razini mirovina ostvarenih u različitim razdobljima i Zakonu o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.

**Tablica 1. Broj korisnika mirovina i osiguranika**

	<b>31.12.2008.</b>	<b>31.12.2009.</b>	<b>30.6.2010.</b>	<b>Prosjek 1.1.- 30.6.2010.</b>
Broj korisnika mirovina	1.148.290	1.173.814	1.187.509	1.181.711
Broj osiguranika u sustavu međugeneracijske solidarnosti	1.604.848	1.530.233	1.532.633*	1.507.342
Odnos osiguranika i korisnika mirovina	1,40	1,30	1,29	1,28

\* U ljetnim mjesecima povećava se broj osiguranika zbog povećanog zapošljavanja.

Izvor: HZMO

Zanimljivo je pogledati strukturu rasta broja korisnika mirovina (tablica 2). Ukupni je porast tijekom 2009. iznosio 2%, s time da se najviše povećao broj korisnika prijevremenih starosnih mirovina - za visokih 20%. Isto vrijedi i za porast u prvoj polovici 2010. godine: najizraženiji je u kategoriji prijevremenih starosnih mirovina (12%). Istovremeno je došlo do porasta broja korisnika najnižih mirovina prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata (ZOPHBDR) i članovima njihovih obitelji (35%, odnosno 5%). Tijekom 2009. za 13% povećao se broj korisnika invalidskih mirovina u kategoriji koja uključuje hrvatske branitelje, vojsku i Hrvatsko vijeće obrane (HZMO klasifikacija). Većinu čine branitelji. Kad se zbroje svi korisnici invalidskih mirovina, dolazimo do broja od oko 323.000, što je 27% ukupnog broja korisnika mirovina.

**Tablica 2. Struktura korisnika mirovina**

	<b>31.12.2008.</b>	<b>31.12.2009.</b>	<b>Indeks 2009/2008.</b>	<b>30.6.2010.</b>	<b>Indeks 30.6.2010 / 31.12.2009.</b>
<b>Korisnici mirovina prema ZOMO-u*</b>	1.070.956	1.088.036	102	1.100.240	101
Starosna	517.626	514.501	99	514.594	100
Prijevremena	69.743	83.397	120	93.574	112
Invalidska	246.566	252.345	102	253.786	101
Obiteljska	237.021	237.793	100	238.286	100
<b>Branitelji, vojska i HVO</b>	77.334	85.778	111	87.269	102
Starosna	1.983	2.113	107	2.107	100
Najniža mirovina (ZOPHBDR)	215	290	135	304	105
Invalidska	62.123	70.253	113	71.704	102
Obiteljska	13.013	13.122	101	13.154	100
<b>Ukupno</b>	<b>1.148.290</b>	<b>1.173.814</b>	<b>102</b>	<b>1.187.509</b>	<b>101</b>

\* Zakon o mirovinskom osiguranju.

Izvor: HZMO

HZMO objavljuje podatke i o novim korisnicima mirovina, tj. onima koji su prvi put ostvarili pravo na mirovinu u određenom razdoblju. Tablica 3 potvrđuje nalaze iz tablice 2: u prvoj polovici 2010. godine u odnosu na isto razdoblje lani, najviše se povećao broj novih korisnika prijevremenih starosnih mirovina: za 76%.<sup>3</sup> Može se zaključiti da se prijevremenim umirovljenjem "rješava" višak zaposlenih, odnosno da raniji odlazak u mirovinu često nije svojevrsna odluka radnika.

<sup>3</sup> Važna razlika između tablica 2 i 3 je da tablica 2 uzima u obzir i prestanak korištenja mirovina, odnosno pokazuje stanje. Tablica 3 pokazuje priljev.

**Tablica 3. Korisnici mirovina prema ZOMO-u koji su prvi put ostvarili pravo na mirovinu u razdoblju od 1.1. do 30.6. (stanje 30.6.) - novi korisnici**

	<b>1.1.-30.6. 2008.</b>	<b>1.1.-30.6. 2009.</b>	<b>Indeks</b>	<b>1.1.-30.6. 2010.</b>	<b>Indeks</b>
Starosna	11.440	7.890	69	9.223	117
Prijevremena	3.959	5.425	137	9.554	176
Invalidska	7.656	6.725	88	5.206	77
Obiteljska	8.035	7.530	94	6.747	90
<b>Ukupno</b>	<b>31.090</b>	<b>27.570</b>	<b>89</b>	<b>30.720</b>	<b>111</b>

Izvor: HZMO

Iz tablice 2 vidljivo je da je u 2009. broj korisnika tzv. braniteljskih mirovina rastao brže od broja korisnika mirovina prema ZOMO-u. U tablici 4 izdvojene su tri najbrojnije kategorije korisnika mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili pod povoljnijim uvjetima, odnosno posebnim propisima: hrvatski branitelji, sudionici NOR-a i pripadnici Hrvatske domovinske vojske. Primjetan je manji rast broja korisnika tzv. braniteljskih mirovina u prvoj polovici 2010. godine u odnosu na isto razdoblje lani: 1.436 naspram 3.193. Ukupni rashodi za tzv. povlaštene mirovine u 2009. povećali su se 4,2% u odnosu na 2008, dok je porast s 2007. na 2008. godinu bio 9,7%.

**Tablica 4. Korisnici mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili pod povoljnijim uvjetima, odnosno posebnim propisima**

	<b>31.12.2008.</b>	<b>30.6.2009.</b>	<b>31.12.2009.</b>	<b>30.6.2010.</b>
Hrvatski branitelji	61.301	64.494	67.714	69.150
Sudionici NOR-a	45.965	43.557	41.679	39.611
Pripadnici Hrvatske domovinske vojske od 1941. do 1945.	21.455	20.481	19.678	18.738

Izvor: HZMO

**Mirovine.** U prosincu 2009. prosječna mirovina ostvarena prema ZOMO-u iznosila je 2.169 kn, što je 2% više nego u prethodnoj godini, a udjel prosječne mirovine u prosječnoj neto plaći iznosio je 40,5% (u 2008. iznosio je 39,3%). U lipnju 2010. prosječna je mirovina prema ZOMO-u iznosila 2.177 kn, s tim da je starosna bila 2.423 kn, prijevremena 2.258, invalidska 1.939, a obiteljska 1.868. Razlike su male, osobito kad se uzme u obzir da je prosječni staž korisnika starosne mirovine iznosio 31,7 godina, prijevremene 34,7, invalidske 23,5, a obiteljske 27,3 godine. Zanimljivo je spomenuti da je krajem 2009. samo 18% od ukupnog broja korisnika starosnih mirovina ostvarilo mirovinski staž od 40 i više godina.

**Vladin program.** Vlada je predložila nekoliko mjera u programu gospodarskog oporavka koje se odnose na mirovinski sustav:

1. revizija sustava tzv. povlaštenih mirovina i njihovo smanjivanje, te priprema za postupno ukidanje pojedinih kategorija;
2. postupno usklađivanje zakonske dobi za odlazak u prijevremenu i redovnu mirovinu;
3. izmjene pravila za odlazak u prijevremenu mirovinu s financijskim penaliziranjem prijevremenog umirovljenja;
4. postupni porast doprinosa za drugi stup mirovinskog osiguranja;
5. priznavanje izdavanja poslodavca u 3. stup kao porezno priznati trošak;
6. smanjenje naknada za upravljanje u drugom stupu mirovinskog osiguranja.

Dosad je donekle izvršena prva mjera (donesen je Zakon o smanjenju mirovina određenih, odnosno ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju, NN 71/10) i potpuno peta mjera (donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak i Zakona o porezu na dobit, NN 80/10). Trenutačno Vlada priprema detalje treće mjere, što je možda također utjecalo na porast broja novih korisnika prijevremenih mirovina u prvoj polovici ove godine.

Budući da je mirovinski sustav godinama korišten kao mehanizam rješavanja socijalnih i gospodarskih problema, čini se da će predložene mjere dosta sporo ispravljati činjenicu da na jednog umirovljenika dolazi skoro samo jedan zaposlenik. Reforme bi trebalo paralelno provoditi na tržištu rada:

1. pružiti odgovarajuće financijske poticaje za ostanak u području rada;
2. ponuditi privlačne, fleksibilne radne sporazume starijim radnicima (honorarni poslovi ili poslovi sa skraćenim radnim vremenom);
3. poboljšati upošljivost starijih radnika cjeloživotnim obrazovanjem;
4. općenito povećati stopu ekonomske aktivnosti stanovništva itd.

Istovremeno treba doći i do promjena u zdravstvenoj politici jer je u Hrvatskoj, prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije, standardizirana stopa smrtnosti viša od prosjeka EU-15 za sve najvažnije nezarazne bolesti, poput bolesti krvožilnog sustava, raka, kroničnih bolesti dišnog sustava i dijabetesa. Zdravlje bitno utječe na mogućnost dužeg radnog vijeka. Konačno, institucionalno okruženje u zemlji trebalo bi biti takvo da potiče ekonomski rast, a time i zaposlenost.